

Olli Mäenpää

Hyvä hallinto perustaa oikeuksia ja luo velvoitteita

Hallinnon laatu ja yksilön oikeudet

Juhlapuheissa on mukavaa röyhistellä Suomen korruptoitumattomalla ja avoimella hallinnolla. Ja onhan puheille katettakin. Virkamiehet eivät ole yleisesti lahjottavissa ja julkisuuskin toimii, tosin välistä kangerrellen ja tuomioistuinaivusteisesti.

Hyvä hallinto kuvaa muitakin viranomaistoiminnan laadullisia piirteitä. Suomessa hallinto toimii kohtuullisen kitkattomasti ja viranomaisiin voi tavallisesti luottaa. Mutta hyvä hallinto ei ole pelkästään kuvaileva termi vaan se on myös oikeus, joka on turvattu perusoikeutena.

Perusoikeutena hyvä hallinto velvoittaa viranomaisia ja virkamiehiä. Samalla hyvä hallinto perustaa oikeuksia hallinnon asiakkaille. Tästä voidaan esittää kaksi ajankohtaista esimerkkiä, jotka liittyvät hallinnon luotettavuuteen ja objektiivisuuteen.

Tullihallinto ja laittomasti perityt arvonlisäverot

Korkein oikeus katsoi heinäkuun alussa, että tullihallinto oli autoveroa periessään ilmeisellä tavalla rikkonut EU-oikeuteen sisältyvää verotuksen syrjivyyden kieltoa. Valtio veloitettiin korvaamaan kantajalle unionin oikeuden rikkomisella aiheutettu vahinko. Tosin jo EU-tuomioistuin oli vuonna 2009 päättänyt, ettei veron perimiseen ollut laillisia perusteita.

Tulisiko Tullin nyt suosiolla palauttaa vero niille noin 30 000 autontuojalle, joilta syrjivää veroa oli peritty vuosina 2002-2005?. Ei suinkaan, katsoo Tulli. Sen näkemys on, että korvausta olisi pitänyt osata vaatia kolmen vuoden vanhentumisajan kuluessa. Myös muita prosessuaalisia esteitä ja kynnyksiä Tulli on löytänyt.

Oikeudenmukaisempikin tulkinta on mahdollinen, jos hyvään hallintoon perustuvat oikeudet otetaan vakavasti. Viranomainen voi hallintolain 6 §:n mukaan käyttää toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Lisäksi viranomaisen toimien on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia. Voidaan hyvin lähteä siitä, että nämä velvollisuudet perustavat jo sellaisenaan vastaavat oikeudet hallinnon asiakkaalle.

Veronmaksajalla on siis oikeus luottaa siihen, ettei viranomainen peri veroja lainvastaisesti. Jos ilmeisen lainvastaiseksi todettua veroa kuitenkin peritään, veronmaksajalla on oikeus odottaa, että viranomainen oma-aloitteisesti ja viipymättä palauttaa saamansa lainvastaisen summan. Palautusta ei siis tarvitse erikseen vaatia. Vanhentumisajallakaan ei ole merkitystä, kun saatava on riidaton ja viranomaisen aloitteesta suoritettava.

Nämä ovat velvollisuuksia, jotka viranomaisella on perustuslain 21 §:ssä määritellyn hyvä hallinto -perusoikeuden turvaamiseksi. Perustuslain 22 §:n mukaan viranomaisella on velvollisuus turvata myös hyvä hallinto. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että Tullin fiskaalinen etu olisi nyt ohittamassa perusoikeudet ja perustuslain velvoitteet.

Valmistelun monipuolisuus ja laatu

Helsingin Sanomat esitti lomakauden ratoksi tietoja ministerien avustajakunnan voimakkaasta kasvusta. Tavoitteena on poliittisen ohjauksen vahvistaminen. Demokratiassa onkin luontevaa, että erilaiset yhteiskunnalliset näkemykset välittyvät myös hallinnon ohjaukseen ja valmisteluun.

Hyvän hallinnon vaatimukset ulottuvat silti myös ohjaukseen ja valmisteluun. Avustajat ovat virkasuhteessa, joten he eivät voi toimia ensisijaisesti taustapuolueensa edustajana hallinnossa. Ministerien puheiden kirjoittamiseen heillä toki on täysi oikeus.

Myös avustaja-virkamiesten on noudatettava hallintolain 6 §:ään kirjattuja hallinnon oikeusperiaatteita. Tässä yhteydessä keskeisimpiä näyttäisi olevan kaikkiin virkamiehiin kohdistuva velvoite toimia tasapuolisesti ja puolueettomasti.

Yleisemmin hyvän hallinto edellyttää lakien ja keskeisten hallintopäätösten valmistelun avoimuutta, vaihtoehtojen monipuolista selvittämistä ja riittävän asiantuntemuksen hyväksikäyttöä. Myös erilaisten näkemysten huomioon ottaminen on tärkeää virkavastuulla tapahtuvassa valmistelussa.

Mikään poliittinen ohjaus ei voi syrjäyttää näitä perusvaatimuksia edes valtioneuvostotasolla. Esimerkiksi kunta- ja sote-uudistuksen valmistelu on kompuroinut pahasti etupäässä siksi, että siinä olevan pyrkimyksenä ohittaa hyvän hallinnon vaatimukset.

Hallinnon laatua voi kohentaa

Esimerkeistä voi myös ottaa oppia. Hyvän hallinnon toteuttaminen edellyttää hallintotoiminnan laadun varmistusta. Monelta osin on kohennettavaakin. Hyvää hallintoa on paikallaan pitää myös prosessina ja tavoitteena.